

МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ ЖАНА БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ ҮЗГҮЛТҮКСҮЗДҮК БИЛИМ БЕРҮҮНҮН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ

ПРЕИМУЩЕСТВА НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНОМ И НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

ADVANTAGES OF CONTINUOUS EDUCATION IN PRE-SCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Аннотация. Макалада бүгүнкү күндө билим берүү системасынын алдында аларды чечүү, мектепке чейинки мекемелеринде билим берүү процессин уюштурууда жана ресурстук камсыздоодо олуттуу өзгөрүүлөрдү талаптар белгиленген. Мектепке чейинки жана билим берүүнүн баштапкы звенолорунда боюнча иштин мазмуну жана уюштуруу маселеси баса белгиленет. Жолун жолдоочулукту ишке ашырууда үзгүлтүксүз билим берүүнүн артыкчылыктары белгиленген. Мектепке чейинки балдардын өзүн-өзү баалуулугун камсыз кылуу үчүн оптималдуу шарттарды түзүү, мамлекеттик билим берүүнүн талаптарына ылайык үзгүлтүксүз билим берүүнү ишке ашыруу шарттары аныкталган.

Аннотация. В статье изложены требования, предъявляемые сегодня перед системой образования к их решению, существенным изменениям в организации и ресурсном обеспечении образовательного процесса в дошкольных учреждениях. Выделены вопросы содержания и организации работы дошкольного и начального звеньев образования. Приоритеты непрерывного образования были отмечены при реализации преемственности. Определены условия создания оптимальных условий для обеспечения самооценки детей дошкольного возраста, осуществления непрерывного образования в соответствии с требованиями государственного образования.

Abstract. The article presents the requirements that are presented to the education system today for the solution, significant changes in the organization and resource provision of the educational process in preschool institutions. Selected issues of the content and organization of preschool and elementary education. The priority of continuous education was noted during the implementation of succession. Determined conditions for creating optimal conditions for ensuring self-esteem of children of preschool age, implementation of continuous education in accordance with the requirements of state education.

Ачык сөздөр: өз ара аракеттенүү, үзгүлтүксүздүк, билим берүүнүн мазмунундагы артыкчылыктар.

Ключевые слова: взаимодействие, преемственность, приоритеты в содержании образования.

Key words: interaction, continuity, priority in the content of education.

Мектепке чейинки балалыкты аяктоо жана мектепке кирүү – бул баланын жашоосундагы татаал жана жооптуу этап. Мектепке чейинки балдарды мектеп шарттарына ийгиликтүү адаптациялоо үчүн шарттарды түзүү-бала бакчанын жана мектептин жалпы милдети.

В. А. Сухомлинский [4] мектеп жашоого кескин бурулуш жасабашы керек деп жазган «окуучу болгондон кийин, бала кечээ эмне кылса, ошону жасай берет. Анын жашоосунда жаңы нерселер акырындык менен пайда болуп, таасирлердин көчкүсү менен каптап кетпесин».

Үзгүлтүксүздүк, үзгүлтүксүздүк маселеси ар дайым билим берүүдөгү эң актуалдуу жана маанилүү маселелердин бири болуп келген. Көп учурда мектепке даярдык алган билимдердин жана жөндөмдөрдүн белгилүү бир көлөмү катары каралат. Башталгыч класстардын мугалимдери бала бакчанын бүтүрүүчүсүн окуганын, сандын курамын билгендигин, логикалык маселелерди чече билгендигин, аңгеме түзгөнүн, кайра айтып бергенин, басма тамгалар менен жазганын көргүсү келет. Ошентип, мектеп турмушуна кире бериште балдар өтө эле көп талаптарды коюшат [3;4].

Ата-энелер мектептин талаптарына жооп бербей калуудан коркуп, балдарын эркин окууга, жазууга, маселелерди чечүүгө үйрөтүүгө аракет кылышат. Алар бул алардын ийгиликтүү окутуучу ачыкчы болот деп эсептешет. Бир катар мектепке чейинки мекемелер ата-энелердин үстүнөн, башталгыч мектептин милдетин аткара башташты. Барган сайын мектепке чейинки балдардын негизги иши – окуу иш-аракеттери менен алмаштырыла баштады. Мунун баары балага терс таасирин тийгизет: чарчоо күчөйт, ден соолук начарлайт, окууга болгон мотивация төмөндөйт.

Мектепке чейинки мекемелердин "тартуу" режиминде иштеши мектепке чейинки билим берүүнүн бардык талаптарына каршы келет. Мектепке чейинки мекеменин милдети – баланын бардык баскычтарынын толук кандуу жашоосу үчүн шарттарды түзүү, баланын өзү өзүнүн билиминин мазмунун тандоого активдүү катыша ала тургандай билим берүү ишин куруу, иштин ар кандай түрлөрүндө демилгени жана өз алдынчалыкты көрсөтө билүүсүн калыптандырууга көмөктөшүү.

Макаланын максаты - мектепке чейинки жана билим берүүнүн баштапкы звенолору боюнча иштин мазмунун жана уюштурулушун талдоо, мамлекеттик мектепке чейинки билим берүүнүн талаптарына ылайык, үзгүлтүксүз билим берүүнүн шарттарын ишке ашырууда үзгүлтүксүз билим берүүнүн артыкчылыктарын ачуу.

Бүгүнкү күндө билим берүү системасынын алдында аларды чечүү билим берүү мекемелеринде билим берүү процессин уюштурууда жана ресурстар камсыздоодо олуттуу өзгөрүүлөрдү талап кылган милдеттер турат.

Билим берүү процессин модернизациялоодогу жана жаңыртуудагы эң маанилүү жерлердин бири-билим берүүнүн бардык звенолорунун ортосундагы жолун жолдоочулук маселеси. Республикалык ченемдик документтерде ушул деңгээлдердин ар биринде билим берүүнүн мазмунуна артыкчылык берилген. Бирок, мисалы, мектепке чейинки билим берүү мекемеси менен мектептин өз ара байланышы көп бузулат. Бул башталгыч мектеп менен мектепке чейинки билим берүүнүн ортосунда эч кандай иш болбогондуктан эмес, билим берүү программаларын – типтүү жана автордук, жаңы окуу китептерин жана усулдук колдонмолорду иштеп чыгууну жана макулдашууну талап кылгандыктан. Ошондуктан методикалык үзгүлтүксүздүктү, өнүгүү чөйрөсүнүн үзгүлтүксүздүгүн, балдар менен чоңдордун өз ара аракеттенүү стилин карап чыгуу зарылдыгы келип чыгууда.

Мектепке чейинки билим берүүнүн мамлекеттик стандартында (мындан ары - МЧББС) мектепке чейинки билим берүү программасынын түзүмүнө карата мугалимдер, алардын ишинин түпкү максаты ориентир берилет. Мектепке чейинки ар кандай уюмдун программасынын милдеттүү бөлүмдөрүнүн бири "балдардын мектепке чейинки билим берүү программасын өздөштүрүүсүнүн пландаштырылган натыйжалары" бөлүмү болуп саналат [1].

Анда бала программаны өздөштүрүүнүн натыйжасында ала турган интегративдик сапаттар (билим эмес, жөндөм,) сүрөттөлөт: мисалы, физикалык жактан өнүккөн, изденүүчү, боорукер, баарлашуучу жана достук.

Негизги жалпы билим берүү программасы балага мектепке чейинки билим берүүнүн базалык деңгээлин өздөштүрүүгө жардам берет. Ал мектепке чейинки курактагы балага мектепте ийгиликтүү болууга мүмкүндүк бере турган жана ар бир мектепке чейинки мекеме тарабынан аткарылышы керек болгон өнүгүү деңгээлин камсыз кылууга багытталган.

Жаңы документ мектепке чейинки балалыктын өзүн-өзү баалуулугун сактоо жүрүп жаткан балага жекече мамиле кылууга жана ойноого артыкчылык берет. Мектепке чейинки баланын ишмердүүлүгүнүн жетектөөчү түрү катары мектепке чейинки мекемеде оюндун ролун жогорулатуу оң, анткени айрым мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде окутуунун дисциплинардык модели дагы эле бар. Кайра кароо жана түздөн-түз билим берүү ишин жүргүзүүнүн жаңы формасына өтүү зарылдыгы бышып жетилди.

Азыркы этапта ишмердүүлүктүн жетектөөчү түрлөрү болуп төмөнкүлөр саналат: кыймылдуу, оюн-зоок, коммуникативдик, таанып-билүү-изилдөөчүлүк ж.б. балдар ишмердигинин ар бир түрүнө балдар менен иштөөнүн белгилүү формалары туура келерин белгилей кетүү керек. Балдардын иш-аракеттерин уюштуруу жолу өзгөрөт: чоңдордун жетекчилиги эмес, чоңдордун жана балдардын биргелешкен (өнөктөштүк) иш – аракеттери-бул иш-аракеттеги бала курчап турган дүйнө менен таанышканда, мектепке чейинки курактагы өнүгүүнүн эң табигый жана натыйжалуу контексти.

Ошентип, билим берүү системасын өнүктүрүүдөгү жаңы стратегиялык багыттарды позитивдүү кабыл алуу керек. Биринчиден, мектепке чейинки билим берүү системасы коомдун жана мамлекеттин суроо-талаптарына ылайык өнүгүшү керек. Экинчиден, мунун көптөгөн оң жактары бар:

- бала бакчадагы жашоону камсыз кылуу, маңыздуу, заманбап жана кызыктуу кылуу;
- тарбиячынын өнүгүү өзгөчөлүктөрүн, билим берүү процесси ишке ашырылып жаткан топтун кызыкчылыктарын эске алышы үчүн шарттарды түзүү;
- ар бир билим берүү чөйрөсү үчүн максаттуу багыттарды белгилөө аркылуу окуу иш-аракеттеринин кыскарышына таасир этүү;
- активдүү жана өз алдынча баланы калыптандырууга умтулуу;
- мектеп технологияларын жана окутууну уюштуруу формаларын көчүрүүдөн баш тартуу;
- жана ата-энелер менен өз ара аракеттенүүдө баланын өнүгүүсүнө көмөктөшүү [1;2;4].

Билим берүү стандарттарын киргизүү билим берүүнүн бирдиктүү системасында билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун *үзгүлтүксүздүгүн* камсыз кылууга өбөлгө түзөт.

Үзгүлтүксүздүктүн негизги үч багыты:

– мектепке чейинки жана баштапкы жалпы деңгээлде жүзөгө ашыруунун максаттарын жана милдеттерин макулдашуу;

– билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгүнүн принциптерин жана мектепке чейинки жана башталгыч жалпы билим берүү МБСнын талаптарына ылайык үзгүлтүксүз билим берүүнү ишке ашыруунун шарттарын эске алуу менен, мектепке чейинки жана кенже мектеп жашындагы балдар үчүн билим берүүнүн мазмунун тандоо;

– мектепке чейинки жана башталгыч класстарда окутуунун уюштуруу формаларын жана методдорун байытуу.

Үзгүлтүксүз билим берүүнүн жүзөгө ашырууда төмөнкүлөр белгиленген:

- "үйрөнүү жөндөмүн" калыптандыруу, ал өзүнө окутуу жөндөмүн гана эмес, баланын максаттуу өнүгүүсүн жүргүзүү зарылдыгын да камтыйт. Бул багыттын чечилиши башталгыч жалпы билим берүү МББСда чагылдырылат, мында артыкчылыктан милдеттердин бири болуп балдардын универсалдуу окуу иш-аракеттерин (инсандык, таанып-билүүчүлүк, жөнгө салуу жана коммуникативдик) өздөштүрүүсү эсептелет.

Демек, эгерде бала бакча баланын инсандык, физикалык, интеллектуалдык өнүгүүсүн ишке ашырса, ошондой эле окуу ишинин өбөлгөлөрүн түзсө, улантуучулук камсыз кылынат. Ошондо гана, кенже мектеп окуучуларында негизги компетенцияларга ээ болуу үчүн зарыл болгон, универсалдуу окуу иш-аракеттерин калыптандыруу үчүн негиз болуп калат.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын "Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды багуу" мамлекеттик билим берүү стандарты <https://cbd.minjust.gov.kg/157689?refId=1034166>

2. КРнин мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты: <https://kao.kg/wp-content/uploads/2022/08/%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82-393-%D0%BE%D1%82-22-%D0%B8%D1%8E%D0%BB%D1%8F-2022-%D0%BA.pdf>

3. 3төн 6 жашка чейинки балдарды өнүктүрүү «Балалык» программасы. – Б.: Аркус бас., 2017. – 352 б.

4. Балдарды мектепке даярдоо: Пед.адис.студ.үчүн окууметод. колдонмо /Ж.Баласагын атын. кыргыз улуттук университети. –Каракол: 2014. – 52 б.

5. Сухомлинский В.А. О воспитании [Текст] / В.А.Сухомлинский. – М.: Политиздат, 1973-г. – 272 с.